

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 26.

Lördagen den 6 Augusti

1842.

Om förstjernornas årliga parallax och afstånd.

(Slut se. N° 22.)

Detta förfaringsfätt lemnar med afseende på parallaxens bestämmande många och stora fördelar. Först och främst har nästan ingen af de orsaker, som kunna göra bestämmandet af enkelta stjernors läge genom zenithafstånd, declinationer eller räta ascensioner, felaktigt, inslytande på det funna resultatet, som endast är beroende af stjernornas relativa förrykning. Strålbrytningen, det största af alla hinder wid noggranna astronomiska mätningar, verkar lika på båda stjernorna, och försvinner således ur resultatet. Man har ingenting att frukta af fel i cirklarnes gradering, af den osäkerhet, som härrör från reductionerna för aberrationen, precessionen, nutationen m. m., ty allt detta träffar båda stjernorna alldeles lika. Då widare telescopet kan göras starkare och dess dimensioner större, då det ej är underkastadt det för dess storlek menliga villkoret att anbringas på ett meridianinstrument, så gifwer äfwen detta dessa observationer ett företräde, hwilket ännu mera förökas genom den större radie man kan gifwa mikrometerdelningarne framför gradbågen på ett meridian-instrument.

Det war af sådana grunder som Herschel den äldre föreslog dubbelstjernorna till sökande af den årliga parallaxen, hwarpå redan Galileus fästast astronomernas uppmärksamhet. Men i stället för att finna det årliga fram och tillbakaryckandet hos den ena stjernan relativt till den andra, eller det årliga af- och tilltagandet i deras inbördes afstånd och positionsvinkel, fann han i de flesta fall en regelbunden fortskridande rörelse, som förde honom på den tankan, att de båda stjernorna verkligt woro fysiskt förenade. Härmed förföll också i allmänhet hoppet, att på denna väg finna parallaxen, ty i detta fall war olikheten i

de båda stjernornas afstånd från vår jord ej stor nog, för att deras ofwan uppgifna parallaxiska ellipser skulle blifwa af någon märkbar olikhet. Frågan blef således först, att med säkerhet kunna uppgifwa, huruvida de båda stjernornas närbelägenhet blott war optiskt och således endast härrörande från deras tillfälliga ställning mot vårt solsystem. Den stora omsorg astronomerna i nyare tider egnat åt observationerna på dubbelstjernorna, har äfwen gifwit flera sådana, hvars dubbelhet blott är optiskt, för handen. Sålunda fann Herschel den yngre och South att detta war förhållandet med den ofwannämnde *Wega* i *Uran*, äfwen som Struve funnit förhållandet enahanda med 9 andra, af hwilka de förnämsta äro *Altair*, *Pollux* och *Aldebaran*.

Herschel skulle emedlertid på sin tid endast högst ofullkomligt hafwa uppnått sitt ändamål, äfwen om han funnit sin förmodan rörande dubbelstjernornas blott optiska orsak bekräftad. Ty så kraftiga än hans telescooper woro, så bristfälliga woro likwäl de inrättningar hwarmed man då kunde mäta små distancer. Det är först genom *Fraunhofers* mikrometrar telescoperna erhållit en mot deras optiska styrka svarande inrättning att mäta små vinkelafstånd. Det första mästestycke af detta slag war den stora refractorn på *Dorpater-Observatorium* förfärdigad år 1824 (med 8 tumms objectivöppning och 13 fots focal-distans), hwarmed Struve gjort sina bekanta mikrometermätningar på dubbelstjernorna. I sammanhang med de egentliga mikrometer-mätningarne började Struve äfwen en observationsserie 1835 på *Wega* i *Uran* i afstigt att komma dess parallax på spåren. Serien fortsattes till den 18 Aug. 1838, och under denna tid blefwo de båda stjernornas i *Wega* afstånd och positionsvinkel 96 ggr. micrometriskt bestämda. Under antagande att den mindre stjernans parallax wore

O, har **Struve** enligt minsta quadratmetoden af de observerade afstånden funnit **Wegas** parallax = $0''2613$, med ett sannolikt fel af $0''0254$. **Wegas** afstånd från vårt solsystem fås till följe här af = 771400 jordbanans radier, hvilken väg ljuset behöfver 1208 år att tillryggalägga. Då ofwanuppgifna värde för **Wegas** parallax är 10 ggr. så stort som des sannolika fel, och **Struve** ej funnit skal att förmoda någon constant orsak vara för handen, som kunde verka i parallaxens riktning, så har man ej någon anledning att draga denna för **Wega** funna parallax, för hvars finnande nyare astronomiens alla hjälpmedel stått till buds, i twifwelsmål. Det enda man skulle kunna invända mot den af **Struve** begagnade method, att bestämman parallaxen af ortsförändringen hos hufwudstjernen i **Wega** relativt till den lilla drabanten af 10:de storleken, är att den förder sig på den förutsättning, att denna sednares parallax relativt till den förres skulle vara lika med noll. Är denna förutsättning ej riktig, utan den mindre stjernan har en jemförelsewis med hufwudstjernen märkbar parallax, så inses lätt hwilka fel det funna resultatet kan vara underkastadt, då i denna händelse de observerade relativa förrykningarne ej ensamt böra tillskrifwas parallaxens inslytande på hufwudstjernen; ja, i vår nuwarande ofullständiga kännedom om werldsrymden, är det till och med ej möjligt, att med full wisshet afgöra, huruvida icke den mindre stjernan är närmare vårt system än den större, i hwilken händelse den funna parallaxen skulle vara alldeles oriktig. E-huru möjligheten af ett sådant antagande ej fullkomligt kan bestridas anser **Struve** dock denna möjlighet nära lika med noll; ty att dömma af den större stjernans ljusstyrka i förhållande till den mindre, bör denna sednare vara 100 ggr. mera afsläsen än den förre. Att likwäl en sådan uppskattning af stjernornas afstånd efter deras glans och stenbara storlek ej är tillförlitlig bewisa **Bessels** observationer på 61 i **Swanen**, enligt hwilka han funnit för denna, en stjerne af 6:te storleken, en större årlig parallax än den **Struve** funnit för **Wega**.

Man har alltsedan **Bradleys** tid uteslutande begagnat stjernorna af första ordningen till parallaxundersökningar; i vår ofullkomliga kännedom rörande werldsrymdens utsträckning kan man nemligen ej tillskrifwa dessas större glans och storlek någon annan orsak än deras relativa närbelägenhet. Men utom denna optiska grund, har man i våra dagar fått ännu en annan,

en geometrisk, eller stjernans större eller mindre egna rörelse. Af alla hittills observerade stjernor har ingen så stor egen rörelse som 61 i **Swanen**, hwarföre **Bessel** anser densamma möjligen vara den of aldranärmaste af alla fixstjernor. Den är desutom hela året under natten tillräckligt högt öfwer horisonten för att med noggranhet kunna observeras, och tillfika en dubbeltstjerne *), hwarföre den är ytterst passande för parallax-observationer. Redan åren 1815 och 1816 började **Bessel** 2 observationsserier på denna stjerne, för att af des räta ascensionskillnader mellan 6 andra i grannskapet warande stjernor bestämman des parallax; men han fann snart att det af honom härtill begagnade instrument, ett passageinstrument af **Dollond**, ej war tillräckligt för att komma densamma på spåren. Sedan han år 1829 fått den stora **Fraunhofer**ska **Helimetern** uppställd på **Königsberger** Observatorium, fattade han ånyo hopp att kunna bestämman parallaxen för 61 i **Swanen**, och började i detta afseende den 16 Aug. 1837 åter en observations-series, hwilken fortsattes till den 2 October 1838. Som wi på des **Bessels** undersökningar med säkerhet kunna grunda ett omdöme rörande årliga parallaxen wilja wi något närmare redogöra för det af **Bessel** till grund lagda förfaringssätt.

Den använda observationsmetoden grundar sig på samma princip som den hwilken ligger till grund för parallaxens bestämmande af de optiska dubbeltstjernorna. **Bessel** har nemligen mätt afståndet mellan den punkt, som ligger midt emellan båda stjernorna i dubbeltstjernen, och 2:ne andra i grannskapet warande stjernor a och b af 10:de storleken. I medeltal repeterades hwarje observation 16 gånger, i början något mindre ofta, men slutligen till följe af luftens owanliga dallring mycket oftare, för att genom observationernas antal ersätta hwad som möjligen kunde brista i deras noggranhet. De 2 stjernorna hwilkas afstånd från midteln af 61 i **Swanen** mättes hade wid 1838 års början följande ställning till denna punkt:

	Afstånd.	Positionswinkel.	
a	461''617.	201° 29' 24''	85 observ.
b	706 279.	109 22 10	98

Den mindre af de 2 stjernorna i dubbeltstjernen hade till den större följande läge

1838, 3816'' 204 95° 19' 30''.

*) En fysisk dubbeltstjerne.

Af dessa data följer att a är nästan vinkelrät mot dubbelstjernans föreningslinia, och att b nästan ligger i denna linias riktning.

Instrumentet angaf på samma gång afståndet och positionswinkeln, men som denna sednare ej kunde afläsas utan i hela minuter, och en minut svarar mot $0''134$ i afståndet för a och mot $0''205$ i det för b, samt desutom bestämmandet af positionswinkeln var underkastad andra orsaker till fel, som icke ägde rum för afstånden, så har ej *Bessel* gjort något bruk af densamma wid de följande undersökningarne. De meddelade tabellerna innehålla först de observerade distancerna corrigerade endast med afseende på refractionen, sedan dessa samma distanser reducerade till början af år 1838 med afseende på aberrationen och de årliga variationerna. Derefter meddelas i en tredje tabell expressionen för afstånden då man genom calcul vill bestämma dem af: 1) medelafståndet (α) för början af år 1838, 2) den correction (α') samma afstånd är underkastadt till följe af de båda stjernornas egna rörelse, och slutligen 3) skillnaden mellan årliga parallaxen för 61 och a (α''). För stjernan b betecknas dessa quantiteter respective med β , β' , β'' . De constanta quantiteter hwarur man härleder α' och β' äro $4'',3915$ och $-2'',825$, så att verkliga värdet af de årliga variationerna på afstånden äro $+4'',3915 + \alpha'$ och $-2'',825 + \beta'$. Dessa constanta quantiteter äro hentade af det af *Argelander* bestämda medelvärdet för de båda stjernornas i dubbelstjernan egna rörelser i rät ascension och declination. De behöfwa en correction, dels emedan de båda stjernornas a och b egna rörelser ännu äro obekanta, dels derföre att man ej kan antaga den egna rörelsen för den midt emellan båda stjernorna i 61 belägna punkt vara proportionel mot tiden. Endast om båda stjernornas tyngdpunkt ligger midt emellan dem, är des supponerade rörelse medelvärdet af båda stjernornas rörelse; ligger deremot tyngdpunkten icke i medelpunkten, är dennes rörelse ej proportionel mot tiden, utan deltagar i båda stjernornas omloppsrörelse kring honom.

Genom minsta quadratmetoden har *Bessel* sedan ur de 85 observationerna för stjernan a under 2:ne sårskilda hypoteser sökt sannolika medelafståndet α för 61 och stjernan a, äfvensom sannolika värdet för α' och α'' . Ur de 98 observationerna på b har på samma sätt sökts de motsvarande quantiteterna β , β' , β'' . Under antagande således först att α'' och β'' äro af

hwarandra oberoende, eller att stjernorna a och b hafwa relativt till 61 en märkbar parallax fås

		Sannolikt fel.
För stjernan a	$\alpha = 461'',6094 \pm 0'',1327.$	
	$\alpha' = -0,0543 \pm 0,0398.$	
	$\alpha'' = +0,3690 \pm 0,0282.$	
För stjernan b	$\beta = 706,2909 \pm 0,1605.$	
	$\beta' = +0,2426 \pm 0,0434.$	
	$\beta'' = +0,2605 \pm 0,0278.$	

Wille man nu anse α'' och $\beta'' = 0$, eller den årliga parallaxen för 71 i *Swanen* = 0, så får man summan af quadraterna på skillnaderna mellan de observerade distancerna och de enligt denna förutsättning calculerade = 4,4487 af de 85 observationerna på a, och = 4,7108 af de 98 observationerna på b; bestämmas deremot α'' och β'' så som observationerna framställa dem, uppgå samma skillnader endast till 1,4448 och 2,4469. Detta resultat ådagalägger således tydligen en märkbar parallax hos 61 i *Swanen*.

Af de anförda resultaten ser man vidare, att en observation på stjernan a i allmänhet har större wigt än en motsvarande på b. *Bessel* söker förklara detta af dessa båda stjernors olika läge mot dubbelstjernans föreningslinia. Man ser tillika att α'' är större än β'' , hwilket således tycks tillkännagifwa att skillnaden mellan årliga parallaxen för 61 och b är mindre än samma skillnad för 61 och a, eller att b skulle hafwa en större årlig parallax än a. *Bessel* ansåg likwäl genast orsaken till denna skillnad böra sökas i några tillfälliga observationsfel, och fann denna sin förmodan fullkomligen bekräftad af en sednare observations-serie, hwilken i detta afseende gifwit ett motsatt resultat, eller β'' något större än α'' .

Antager man således $\alpha'' = \beta''$, eller stjernornas a och b parallaxer omärkliga i jemförelse med den för 61, hwartill man utom deras obetydliga glans äfwen af oswananförda synes berättigad, så fordrar detta antagande en annan lösning af equationerna, ty i detta fall äro ej α'' och β'' oberoende af hwarandra utan sins emellan lika. För att nemligen af de båda observationsserierna för a och b härleda årliga parallaxen för 61 i *Swanen*, måste man först bestämma båda seriernas relativa värde, och man finner då värdet af en observation på b = 0,6889 om värdet af en observation på a antages = 1. Här af får man

$$\begin{aligned} \alpha &= 461'',6171 & \beta &= 706'',2791 \\ \alpha' &= -0,0293 & \beta' &= +0,2395 \end{aligned}$$

$\alpha'' = \beta'' = +0',3136$ med ett sannolikt fel af $\pm 0',0202$.

För att lättare kunna öfwerse huru de observerade och calculerade distancerna fins emellan öfverensstämma, har *Vesjel* lemnat en tabell öfver skillnaden mellan dessa, under de båda ofwan uppgifna förutsättningarne, nemligen för stjernan a:

I. $\alpha = 461'',6094$ $\alpha' = -0',0543$ $\alpha'' = +0',3690$

II. $\alpha = 461,6171$ $\alpha' = -0,0293$ $\alpha'' = +0,3136$

för stjernan b:

I. $\beta = 706'',2909$ $\beta' = +0',2496$ $\beta'' = +0',2605$

II. $\beta = 706,2791$ $\beta' = +0,2395$ $\beta'' = +0,3136$.

I tredje columnen har han slutligen beräknat dessa skillnader under den supposition att α'' och β'' båda woro = 0, eller att årliga parallaren för 61 i *Swanen* skulle vara omärklig. Af dessa tabeller synes att observationerna bäst framställas genom den första der α'' och β'' antagas oberoende af hwarandra. Skillnaden mellan första och andra columnen (der α'' antages = β'') så obetydlig, att den ej kan tjena till något betydligare infast mot detta antagande, hwilket *Vesjel* efter hwad ofwanföre blifwit nämndt funnit fullkomligen bekräftadt af sina sednare observationer. Den tredje columnen der α'' och β'' supponeras = 0 framställer observationerna så otillfredsällande att man omöjligen kan betwifla en märkbar årlig parallax hos 61 i *Swanen*.

Den ofwan funna parallaren $0',3136$ har af de sednare observationerna blifwit ökad med $0',0347$, så att årlig a parallaren för 61 i *Swanen*, sådan den härledes af 188 mätningar af stjernans a och midteln af de båda stjernornas i dubbelstjernan 61 i *Swanen* afstånd, och af 214 mätningar mellan samma punkt och b, uppgår till $0',3483$ eller till omkring $\frac{1}{3}$ secund, med ett sannolikt fel af $\pm 0',0141$. Mot denna parallax svarar ett afstånd af 592200 sol-distanser, en wäg som ljuset behöfwer $9\frac{1}{4}$ år att genomfara.

Vi ha således här ett slutligt afgörande på denna, alltsedan Copernicanska systemets uppkomst, inom Astronomien omtvistade fråga. För tillförlitligheten af det funna resultatet går såwäl den stora öfverlägheten hos observatorn, kanste den förste i en tid, som ej saknar flera sådana af första ordningen, som och förträffligheten af det härwid begagnade instrument och observationsfätt, i borgen. För att ådagalägga den grad af noggrannhet hwaraf de anförda med *Heliometern* anställda observationer äro mäktiga,

anställer *Vesjel* en jämförelse mellan dessa och de med vår tids bästa meridian-instrumenter, de båda på *Greenwicher* Observatorium besittliga meridiancirkellarne, anställda Zenith-observationer, och finner då, att en observation med *Heliometern* är lika god med 28 observationer wärkställda med den ena meridiancirkeln, och med 19 gjorda med den andra.

Då det förfarande, som ligger till grund för parallarens bestämmande med tillhjälp af de optiska dubbelstjernorna, ej mera är användbart på det wida större antalet dubbelstjernor eller de-physiska, så har *Savary* föreslagit en högst sinnrik method att med tillhjälp af ljusets aberration bestämma äfwen dessas afstånd. Då nemligen drabanten rör sig i en ellips fring sin centralsol, så är klart att des afstånd från vår jord bör blifwa ganska olika i olika punkter af des bana. Detta afståndets olifhet blir större, ju mindre den vinkel är, som synlinien mellan stjernan och jorden bildar med drabantens orbita, och om synlinien sammanfaller med banans stora axel så blir denna olifhet, då den är störst, lika med hela stora axeln. Är nu banan så stor, att till och med ljuset skulle behöfwa en märkbar tid att tillryggalägga densamma, skall drabanten synas använda en längre tid på tillryggaläggandet af första hälften af sin bana än af den andra. Utgår man nemligen från den punkt der drabanten är of närmast, och redan känner omloppstiden, så bör han på halfwa denna tid tillryggalägga halfwa sin bana, men skall först efter en längre tid synas hafwa hunnit dit, emedan den dubbärare, som derom skall underrätta of, ljuset, får en allt längre och längre wäg att tillryggalägga, och skall således först underrätta of om drabantens ankomst till apellium så många dagar sednare, som det sjelf behöfwer att genomfara banan. På lika mycket kortare tid skall han likwäl synas genomwandra den sista hälften, emedan ljusets wäg nu blir allt kortare och kortare. När man nu känner ljusets hastighet så kan man af den olifhet i tid drabanten behöfwer att fullborda sitt lopp i första och sista hälften af sin bana beräkna densammes stora axel *).

*) I ett sådant antagande, af banans storlek synes ej ligga någon orimlighet, ty att sluta af de af *Herschel*, *Enche* och *Mädler* beräknade omloppstider böra dubbelstjernornas drabantbanor vara ofantligt stora. *Sälunda* har man funnit omloppstiden för γ i *Jungfrun* uppgå till 513. 3 år, för *Castor* till 252. 7, för σ i *Kronan* till 286. 6 för ξ i stora *Björnen* till 60. 7, för 61 i *Swanen* till 452 o. s. w.

Sedan denna nu är känd, och man tillfika genom observationerna känner den winkel hwarunder den synes från jorden, så kan man på samma sätt som wid planethanorna bestämma denna arels lutning mot synlinien hwaraf man då lätt kan finna afståndet från jorden.

I hwad affeende denna method är användbar kan först en framtid utwisa, då man genom fortsatta observationer och derpå grundade beräkningar kommit till en närmare kännedom af de physiska dubbelstjernornas bana.

J. M. A.

Tyskland, Skildringar och omdömen från en resa 1840—1841, af Joh. Wilh. Snellman. Stockholm. 1842.

Vi hafwa resbeskrifningar i öfverflöd på vårt eget och på främmande språk. Likväl är den sista passageraren en wälkommen gäst. Tillräckligt med ämnen att skildra erbjuder sig för en man, som förstär fatta lifwet i des mångfald af utvecklingar. Sedan man fått mottaga magaziner af rikhaltiga uppgifter, af utförliga detailskildringar, af wägwisare som ej förbisett de minsta omständigheter i främmande länder, är man glad att göra resan med en tänkare, hwilken förutsätter hwarjehanda såsom bekant, skänker en hastig öfversigt af de wigtigaste företeelserna och beledsagar denna med anmärkningar, som otwifelaktigt förtjena uppmärksamhet. Han kastar en blick på statssticket, på folklifwet och des nöjen, på Universtitets- och konst-bildningen. De oupphörliga förändringar som inträffa i tidslynnets riktning och de modificationer, hwilka äro följden af ombytt styrelse-personal, förändra stundom ej så obetydliga olikheter i rese-skildringar, mellan hwilka ligga endast ett eller ett par decennier. Wisserligen är det tyska folket mindre än andra nationer böjdt för förändringar i samhällsstick och yttre lefnadsförhållanden. Men wetenskapen öppnar sig der nya banor, och speculationen bryter sönder den ena formen efter den andra. Den politiska werldens utseende förändras med tiden, och en resande som sett Preussen i Fredrik II:s tid, skulle knappt känna igen samma land i våra dagar. Hwarje generation behöfwer således sin ciceron; ty wi wandra ej i endast i ett museum af antiker, utan möta derjemte ytt-ringarna af ett lif, som wexlar i oändlig mångfald.

Uran af att på wetenskapens fält wara banerförare will Hr S. bestrida Tyskarne (S. 419, 420.), om hwilka han påstår, att de endast under reformationen uppträdt reformerande i en större sfer. För öfrigt beklagar han, att wetenskapen söndrat sig från lifwet och nedfunkit till skollårdom. Frågas likväl, om ej wetenskapen i sista instansen får sig förelagdt att lösa de invecklade problemerna i staten och kyrkan? När feberyran i ett wißt tidssträfwande uttömt sin hetta och de orediga drömmarna wikit, inträder besinningsens tid, och wetenskapen helar söndringen, utbildar ett national-medwetande, och bygger de statsformer som passa dertill. Hr S., en speculatif tänkare, förnekar wißt ej detta. Han påstår sig endast wäl mycket wid de constitutionella formernas betydhet i fråga om national-medwetandets utveckling. Frågas likväl, i hwad mån de förra gagna, innan den bildning föregått, som ensamt kan wäcka och underhålla intresset för allmänna angelägenheter och göra deltagandet deruti gagneligt. I saknad af denna bildning möta två alternativer, fronderi och lifgiltighet.

Då Förf. (S. 420) bestrider Tyskland till och med förtjensten af att i klassiskt Philologi hafwa stått framom de öfriga nationerna, torde betydande inkast kunna göras, hämtade ifrån litteratur-historien, och beroende på en öfversigt af språkforskningens ståndpunkt t. ex. i Tyskland och Frankrike. Vi tala här ej om samskritlitteraturen och österländska språkstudier, utan om klassiskt Philologi, som wisserligen hade Italien att tacka för sitt återupplifwande i 15:de århundradet, men Tyskland deremot för den strängare, wetenskapliga grundläggningen. För öfrigt kan ingen bestrida att universtitets-lifwet och den wetenskapliga forskningen i Tyskland endast utöfwat ett medelbart inslytande på statslifwet.

Repulsen från abstractionernas hugskott och öfvergången till det werkligas område söker förf. (S. 427.) i den satsen, "det werkliga är det förnuftiga" hwartill tanken banat sig wäg med egna medel. Han påstår likväl uppmärksamhet wid consequenserna deraf, den oupphörliga process, som förberedes genom upplösningen af det förältrade. Förf. anmärker derjemte skillnaden mellan en lära, som blott yrkar det gamla förståelse och den som lärer, att det bestående förnuftiga uppfattning, begripandet af des wäsende och des ändamål, utgör rätta methoden för des utveckling." (S. 428.)

Kortare noticer lemnas om märkvärdigare Universitetslärare och deras katheberföredrag. En Savigny, Marheineke, Neander, Ranke, Steffens, m. fl. omtalas i förbigående, och läsaren lyfnar begärligt till anekdoter från auditorierna. Äfwen af tyfka Studentlifwet har Förf. tagit en öfversigt, och han har besökt flera "Student-Kneipen."

Den resande har ingenstädes funnit sig så wäl, som i det glada, wänliga Wien, den stora Kejsarestaden med sitt folkhwimmel; sina nöjen, sitt sydländska lif, med sprittande glädje, omverlande förströelser, glada folkfester. Will man höra Strauß och Lanner spela för dansande par, eller man föredrar att gunga i en karusell, eller sluta sig till de brofiga grupperna som fylla promenadplatserna, så saknar man ej nöje eller tillfälle att göra bekantskaper. Bättre damer, som den resande träffar, inleda ofta ett samtal med den fremmande, som de träffa på en offentlig plats. Förf. beskriver (s. 297) huru muntert det går till bland andra ställen i Sperls Garten. "Man slår sig ned kring de dukade borden i den upplysta trädgården, eller i en winkelformig salong, äter, dricker och glammnar, dock aldrig så högljudt, att icke grannen ostördt kan njuta af musiken. Den rika eklärerungen, musiken ifrån den paktfullt prydda orkestern, de sköna träden och de sköna under träden, de aflägsnare gångarnes halvdunkel med deras partals rangerade befolkning, blomsterdofst och ljumma nattwindar, allt detta är till berusning glädjande, än mer om det understödes af Ungeriskt win och en wacker Wieneriskas joller." Man finner af denna resbeskrifning, att den yttre ärbarheten aldrig säras, och att allt offentligt umgänge med personer af tvåtydig frejd sorgfälligt undwikes. Därföre förnekas ej, att lättsinnet möjligen finner sina njutningar så wäl i Wien, som i andra hufwudstäder. Man påstår derjemte att lefnadslusten, i de förmögna samhällsclasserna, det sanguiniska temperamentet hos menniskor som lefwa endast för att njuta af lifwet, och mångfalden af njutningar, som erbjuda sig, äro omständigheter, som ej må förbises då man uppsöker orsakerna till missförhållandet mellan moralitetens bud och de sinliga njutningarna. Förf. wisar Wien företrädeswis från ljusidan. Och man kan ej neka, att mycket finnes som besticker det strängare omdömet, då man befinner sig bland ett folk, som wisar sig mot främlingar så wänligt och förefommande, som ännu midt i stötet af en uware tids förderf bewarat så många spår af forntida seder och grundsatser, som ännu

är så ärligt och trohertadt, så wälwilligt och trofast, och derjemte så berusadt af "das frische grüne Leben," att man bredwid njutningar och lefnadsförhållanden, som wittna om en förfinad lux, tycker sig i tänkesätt och grundsatser upptäcka dragen af ett patriarkaliskt tidehwarf. Hwem säger ej ogerna farwäl till det herrliga Wien, som ännu återspeglar tafelan af ett rikt folkflifs sträpanden och glädje, denna gamla Kejsarestad med sitt Stephanstorn, sina palatser, sina konstskatter, sina 34 förstäder och sina wackra historiska hägdomster, som sluta sig till minnet af Europas kamp mot de otrogna, och ingå i historien om civilisationens seger öfwer halfmånen och Prophetens bekännare. Rec. har endast i resebeskrifningar gjort bekantskap med residenset för Habsburgiska dynastien; men äfwen denna bekantskap förnekar ej sitt intresse, särdeles när teckningen är så underhållande, som den blir, utförd med Hr S:s penna.

Resebeskrifningen erbjuder talande kontraster; ty hwad kontrasterar mer, än Österrikes stabilitet, lugn och materiella styrka och det rörliga, werlande lifwet i en stat, som den Preussiska, hwilken i ett oupphörligt framskridande eger garantien för sitt bestånd och sin tillwert, hwars styrka beror på intelligensen, denna medelpunkt för de olifartade beståndsdelar, som sakna nästan hwarje annat medel till sammanhållning. I saknad af denna princip finnes knappt ett gemensamt fädernesland för inwånare i rikets skilda provinser. Förf. ser ej Preussen genom Berlinerperspektivet. Han persiflerar Berlinerboarnes jagt efter "Wiz," deras pruderi, stelheter i det enskilda lifwet och ett bemödande att lysa med en bildning, som gör umgänget twunget och långtifrån behagligt. Den närwarande preussiska regeringens owilja mot en speculatif riktning förnekar principen för det framskridande, som hittills förskaffat Preussen ett större inflytande i Tyskland. Den företrädeswis stora wigt som tillägges soldatesken, gör Preussen wäl mycket till en militärstat, och lemnar ändå en osäker borgen för framtida trygghet. Förf. utlåter sig öfwer Provincialständerna och det ringa omfånget af deras myndighet; wisar huru domstolarna wäl mycket neutraliseras genom kabinettsordres, att adeln företrädeswis gynnas, och att, oakadt de med rätta prisade underwisingswerken, bondståndet deraf dragit föga fördel, och att detta stånd hwarfen i kunskaper eller sjelfständighet kan jemföras med swenska bönderna. Mycket häraf kan ega sin riktighet, och likwäl finnes anledning till att lyckönska

Preussen, som eger en så kraftfull styrelse och en förtjenstfull werksamhet hos de bildade klasserna, som åsyftar något annat och bättre, än att genom småaktigt fronderi paralysera regeringens krafter. Öfver det uppjagade examensväsendet i Preussen och Würtemberg yttrar Förf. tänkvärda ord.

Interessanta underrättelser lemnas om tyska Universiteterna, theaterns tillstånd och målningsgallerierna. Förf. är ingen vän af Bayern och den catholska propagandan, anser konststudierna och den konstnärliga productionen i detta land för mycket beroende af Konungens mæcenatänne och lifstid, för att vara försäkrade om en längre framtid; förklarar många af Münchens nybyggnader för härmningar af en föräldrad medeltidsmak, men erkänner det förtjenstfulla hos den målaretskola, som representeras af Cornelius och hans lärjungar, särdeles såsom en reaction mot leken med en blott formskönhet, såsom ett sträfwande efter ett verkligt innehåll, om än detta innehåll ej kan anses vara vunnet på ett sätt, som tillfredsställer andens fordringar genom ett friare och mera utbildadt medvetande.

Rhenländerna besöktes, och Förf. redogör i korthet för intrycken af de föremål, som mött honom på resan. Å ena sidan kan man säga, att han reser mycket hastigt, och endast i förbifarten aftecknar sina vyer, men å andra sidan slippa wi en tröttande redogörelse för alla poststationerna. Läsaren får en väl ordnad öfversigt af det hela. Alla småsaker trängas tillbaka och wisfa allmänna synpunkter beherrska framställningen. Widlyftigare noticer finnas i andra resor, som för öfrigt äro wida fattigare på innehåll, än den teckning, som här anmäles.

C—m.

Svensk Litteratur under Juli månad:

Teologi: L. Landgren, Om grunderna för Bibelns utläggning. Med hänseende till dagens theol. skrifter. 16 ff. — Melin och Bring, Theol. Quartalskrift, 1842, 2:dra häft. — S. M. Melin, Predikan wid Stånska Prestsjällskapets Sammanträde i Lund den 29 Juni 1842. 8 ff. — J. Åström, Handbok i den theol. Literaturen, för Studerande och yngre Embetsbröder. Treenne Delar i ett band. 1: 40. — J. P. Wäpelin, Walda werfer utur Psalmboken, till bruk för skol- och nattvardsungdom, 12 ff. — Tellström, förste Svenske Missionären i Lappmarken. Jemte bifogade underrättelser om Engelska missionen i Stockholm; af G. Scott. 16 ff.

Juridik: J. E. Linblad, Läran om bewisning inför rätta, enligt Sweriges Lag, med fästad uppmärksamhet ej

mindre på Sweriges gamla Lagar och nya Lagförslaget, än och för fremmande Lagstiftningar och Lagförslag. 1: 16. — Juridiskt Arkiv, utg. af C. Schmidt, 12 Bandets 2:dra häft.

Filosofi: Israël Swasser, Om Åttenskapet. 2:dra tillökta uppl. 40 ff. — Åftryck ur samma bok (den lättfattligare delen) 16 ff. — C. M. J. Perrelli, Tankar om människofjelens tillstånd efter döden. Bidrag till Escatologien. 24 ff.

Filologi: Lamartine, Voyage en Orient 1832—33, Sammandrag i ett band, med upplysande noter af historiskt och grammatikaliskt innehåll samt tillagd fullständig orrdbok, bearbetadt till bruk wid Underwisingsswerken af E. N. Öhrlander. 1: 40.

Pädagogik: Chr. Schmid, Timotheus och Philemon. Historia om två kristna twillingbröder (5:te häft. af Bibl. för Barn och Ungdom) 16 ff. — Knut Geyer, Bidrag till Historien om Konung Carl XI:s uppfostran. Akad. Afhandl.

Historia och Geografi: De la Gardiska Arkivet. 16:de Delen, innehållande Handlingar och upplysningar rörande K. Fredrik I:stes regeringstid, jemte ett Bihang, upptagande (i utdrag) Originalskrifterna från Medeltiden på Göberöds Bibl. Utg. af P. Wieselgren. 1: 16. — J. S. Schröder, Incunabula artis typographicæ in Suecia. Akad. Program. — Beskrifning öfver Götha Kanal och dermed förenade sjöar. 3 R:dr. — Karta öfver Westerås Län. Utg. af Topogr. Corpsen. Grav. i koppar. 3: 16.; dito på sten 1: 16. — Topogr. och statist. uppgifter om Westerås Län. 32 ff. — Sundler, Jorden, 45:te häft. 32 ff.

De stöna Betenskaperne: Historisk-Romantiska Berättelser af Hertiginnan af Abraniës. Öfvers. 1: 16. — Två Herrar och en Narr, Universitets-Skizzer af Carl v. Zeipel. 32 ff. — Guvernanten af Lady Blesington, 3—5 (5:sta) bh. (46—48 bh. af Läs-Bibl. 1841—42) 24 ff. — Pensions-Wännerna. Berättelse af DD. 2 Delar (3:dje arbetet af Rabin. Bibl. 1842) 1: 8. — Med en bit blyerts. Blandade utkast af Drivar Odd. 1: 8. — På ångbåten. Samling af walda noveller i Svensk öfversättning af J. B. C. 1 R:dr. — Eug. Sue, Konsten att behaga, 1 h. (49. häft. af Läs-Bibl. 1841—42 års samling) 8 ff. — Sam. Ödman, Hågtomster från Hembygden och Skolan. 3:dje uppl. 24 ff. — Homers Iliad från Grekiskan af Traner. 2:dra uppl. 24 ff.

Stöna Konst: Panorama de Stockholm, par C. J. Billmark. 8 R:dr. — Gustaf Adolfs minneswård wid Lügen. Lithographi. 12 ff. — Svenska Konungar och deras tidehvarf, 35. häft. 2 R:dr. — Från Stockholm till Göteborg. 8:de häft. 1 R:dr. — Tjensthycken för tre och fyra jägarhorn. Compo nerade af Anton. 2 R:dr.

Naturvetenskaperne: Jac. Berzelius, Årsberättelse om framstegen i Kemi och Mineralogi, afg. d. 31 Mars 1842. 2: 16. — Register öfver de af Kongl. Vetenskaps-Akademien utgifna årsberättelser i Fysik, Kemi, Mineralogi och Geologi, f. åren 1821—40, af D:r N. J. Berlin. 24 ff. — J. Ångström, Dispositio Muscorum in Scandinavia hucusque cognitorum. 16 ff. — E. Nilsson, Skandinavisk Fauna. 3:dje

Deles: Amfibierna. 40 ff. — J. W. Zetterstedt, *Diptera Scandinaviae disposita & descripta*. Tom. 1. 2: 16.

Medicin: Ph. Mfort, *Handbok för Brunnsgäster*. 2:dra häft. 32 ff. — G. Eriksson, *Om kallt wattens dietiska användande och den Priesnigiska Curmethoden*, anteckningar för läkare och bildade icke-läkare. 1 R.dr. — M. Hus, *Summariff Redogörelse för den kliniska undervisningen jemte sjukwården å Kongl. Serafimer-Lazarettets afdelning för inwärtas sjukdomar under loppet af år 1842*. — Th. Helm, *Monographie öfwer Puerperal-Sjukdomarne*. Öfvers. af J. Hjorth. 32 ff. — En äldre Läkares anteckningar om människans föda, jemte tabellariff uppgift å medeltiden för Måtsmältningen, i enlighet med Dr Beaumonts experimenter. 8 ff. — Helsingwännen. En Tidskrift om Watten och Andan såsom människans bästa läkemedel, utg. af Dr S. D. Lagberg. 12 ff.

Veterinär-wetenskap: P. C. Abildgaard, *Den pålitlige Hästs och Boskapsläkaren*. Öfvers. 2:dra uppl. 20 ff.

Ekonomi och teknologi: Edelwårds Tidskrift för Landtmanna- och Kommunal-Ekonomien. 6:te häft. — *Handbibliothek i Trädgårdsförelsn*, 8:de häft. (slutande 1:sta Bandet, som innefattar *Blomsterförelsn* med 4 plancher.) 20 ff. — Gustafwa Schartau, *Järgning med inhemsta werter på ylle, bomull och linne*, m. m. 36 ff.

Blandade ämnen: Frey, *Tidskrift för wetenskap och konst*. 1842, 3:de häft. — *Alla priserna i Banko*.

Såsom prof på huru stora mästares tafflor blifwa betalda, kan anföras att på en målningsauktion i Maj förel. år uti London, hvilken auktion inbragte mer än 28,000 Pund (omkring 560,000 R.dr Sw.), den gode herden af *Murillo* gif till 3045 Pd (omkring 60,900 R.dr Sw.) och densammes Johannesbarn till 2,100 Pd (omkring 42,000 R.dr). Den förstnämnda tafflan köpte Baron Lyonel Rothschild, den sednare engelska nationalgaleriet. — I Gent såldes sommaren 1840 Hr Schamp d'Arveschoor's flöna målningsgaleri. Deribland betaltes ett flandriskt landskap med några figurer af *D. Teniers* med 14,600 francs, *Rembrandts* porträtt i armeniskt kostym med en hund wid sidan, måladt af honom sjelf, med 16,700 francs, den helige *Benedicti* underwerk af *Rubens* med 25,700 francs. — Wid försäljningen af Grefwe de Perregauds målningsamling, bestående af 69 utvalda tafflor, gif försäljningssumman till 441,628 francs (öfwer 330,000 R.dr Sw.) Här af betaltes spionen af *P. Wouvermans* med 35,100 francs, affledet på jagten af *A. van der Velde* med 26,850 francs, tåget genom ett wad af *Farel du Jardin* med 26,300 francs.

Pris på autographa. En pergamentsurkund med *Shakespeare's* underskrift, daterad d. 10 Mars 1612, betaltes på en offentlig auktion hos Hr Evans i London d. 24 Maj 1841 med 155 guineer (omkring 3,200 R.dr Sw.) Ett wida bättre konditioneradt och fullständigare autographum af *Shakespeare*, som för närwarande befinner sig i brittiska museum,

inköptes för några år sedan för 100 pund. — En egenhändig skrifwelse af *Garrick* såldes på samma auktion hos Evans för 3 pund 5 sh. — I Leipzig blef på en auktion som hölls 13 Jan.—15 Febr. innevarande år, en bilsett af *Washington* (5 rader af år 1778) betalt med 11 Thlr 13 Ngr., en underskrift af *Mazepa* med 10½ Thlr., några rader af slutet af en skrifwelse från *Th. Kosciuszko* (dat. Wien 1815) med 7 Thlr. 17 Ngr., en quittens af *Bugenhagen* (5 rader af år 1555) med 2 Thlr. 1 Ngr., en kort skrifwelse från *Boerhave* med 2 Thlr. 4 Ngr., en d:o från *Linné* med 3 Thlr. 12 Ngr., en underskrift af *Fredrik Wilhelm I.* af Brandenburg (den store Kurfursten; urkund af år 1653) med 2½ Thlr. en d:o af *Fredrik Wilhelm II.*, sedermera förste Konung af Preussen (urkund af år 1699) med 2 Thlr 11 Ngr. o. s. w.

Bland nyaste utkomna skrifter i Danmark: Originaler: *De erysipellate ambulanti*. Disputats af C. E. Jønger. 1 Rbd. 32 s. i Commission hos Reitzel. — *Commentar over Pauli Pastoralsbreve af Biskop Dr. N. Møller*. 1 Rbd. 24 s. Reitzel. — *Populaire Foredrag over Hegels objective Logik af Mag. art. N. P. Adler*. 1 Rbd. Reitzel. — *Niels Juul af S. G. Garde* udg. af Trykkefrihedsselskabet. 28 s. — Danmark, et malerisk Atlas. 4:de Hefte. 48 s. Bing. — *Dehlenschlägers* Tragoedier. Godtkjopsudgave. 6:te Bind. 1 Rbd. — *Flyvende politiske Blade Nr 3 af D. G. Monrad*. 48 s. Reitzel. — *Folk, Publicum, offentlig Mening*. Af Grimur Thomsen. 16 s. Wahl.

I Holland har utkommit öfversättning af *Gr. Sparres* *Nicols Fündling* och *Fred. Bremers* *Grannar*. — Redan i sist Maj annonserades tyfka öfversättningar af *Almanisks Gabrielle* *Mimanso* och samme förf:s "*Die Smaländischen Frauen*" (bearbetad "nach den Aushängebogen des noch nicht erschienenen Originals"). — Att i danska bladet *Jædrelandet* den 31 sist. Juli 5:te delen af *Grusenstolpes* *Morian* ansöres såsom utkommen i dansk öfversättning, måtte wäl wara ett tryckfel.

I Straßburg rustar man sig med iswer till den derstädes nästkommande 28 Septemner begynnande wetenskapliga kongress. Professor Hepp, presiderande general-sekretärer wid den blifwande sammankomsten, leder förberedelserna. Redan hafwa omkring 670 lärde män antecknat sig såsom tillstädeskommande. Af bekanta namn från Tyssland befinna sig bland detta antal *Bähr* och *Mittermaier* från Heidelberg, *Hichte* från Bonn, *Welfer* från Freiburg, *Oden*, senatoren v. *Heydn* från Frankfurt a. M., *C. E. Hoffmann* och baron v. *Wedekind* från Darmstadt, director v. *Schadow* från Düsseldorf.

N:o 27 af denna Tidning utgifwes Lördagen d. 20 Augusti.

Pund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1842.

